Sosyal Fayda Nedir? Sosyal fayda, hem teorik hem de pratik düzeyde geniş bir yelpazeyi kapsayan, karmaşık ancak kritik bir kavramdır. Kaynaklar, sosyal faydayı farklı açılardan ele alarak onun tanımını, önemini, uygulama alanlarını, ölçümleme yöntemlerini ve karşılaşılan zorlukları detaylandırmaktadır.

Bu makaleyi Spotify'da sesli olarak dinlemek için podcast'ine bu linkten ulaşabilirsiniz.

1.1 Sosyal Fayda Nedir?

Sosyal fayda, en genel tanımıyla, **belirli bir ekonomik karar, olay, etkinlik veya politika değişikliği sonucunda bütün toplumun refahında meydana gelen artışı** ifade eder. Bu, yalnızca devlet kararlarının topluma etkisini değil, aynı zamanda bireyler veya ekonomik faaliyetler sonucunda oluşan toplumsal refah artışlarını da kapsar. Örneğin, bir kişinin eğitim görmesi sadece kendisine değil, tüm topluma fayda sağlar.

Daha geniş bir perspektiften bakıldığında:

- Sosyal fayda, **bireylerin, kurumların ve toplumların refahını artırmayı hedefleyen projeler, girişimler ve stratejiler bütünü** olarak tanımlanır. Bu kavram, sürdürülebilir kalkınma, toplumsal sorumluluk ve pozitif sosyal değişimle yakından ilişkilidir.
- "Sosyal iyilik" veya "ortak iyi" olarak da bilinen "social good" terimi, **temiz hava, temiz su, sağlık hizmetleri ve okuryazarlık gibi mümkün olan en fazla sayıda insana en geniş şekilde fayda sağlayan şeyleri** ifade eder. Şirketlerin toplumsal sözleşmelerini geliştirmek amacıyla çevreye ve genel topluma daha iyi uygulamaları teşvik etmeyi amaçlayan kurumsal girişimlere de atıfta bulunulur.
- Sosyal Fayda Ajansı'na göre ise, **toplum yararına olan hemen hemen her konuyu içerir**; toplumsal kazanım sağlayan, toplum için iyi ve yararlı olan konuları kapsar. Burada önemli bir husus, sosyal fayda olarak tanımlanan bir konunun farklı bir grup veya çevre için olumsuzluk taşımamasıdır.
- İktisadi açıdan, sosyal fayda, **bir mal veya hizmetin üretilmesi veya tüketilmesinden topluma sağlanan toplam fayda**dır ve özel faydalar ile dışsal faydaların toplamını içerir.

1.2 Sosyal Faydanın Önemi ve Faydaları

Sosyal fayda yaratmak, kurumlar, kamu sektörü ve toplum için çok yönlü faydalar sunar:

- **Kurumlar İçin**:
  - **İtibar ve Güven**: Sosyal fayda projeleri, kurumların toplum nezdindeki saygınlığını artırır ve sadece kar amacı gütmediklerini, aynı zamanda topluma değer kattıklarını gösterir.
  - **Çalışan Bağlılığı ve Motivasyonu**: Sosyal sorumluluk projelerine katılım, çalışanların şirkete aidiyet duygusunu güçlendirir ve motivasyonlarını artırır.

- **Müşteri Sadakati**: Müşteriler, topluma katkı sağlayan ve sosyal sorumluluk taşıyan markaları tercih etme eğilimindedir.
- **Sosyal Çalışma Lisansı**: Şirketlerin faaliyetlerinin paydaşları tarafından kabul görmesi anlamına gelen bu lisansı güçlendirir.
- **Stratejik Karar Alma**: Sosyal ve çevresel etkiyi ölçmek ve yönetmek, şirketlerin kendileriyle ilgili stratejik kararlar almalarında belirleyici bir unsurdur.
- **Finansal Sürdürülebilirlik**: Faaliyetlerin soyut çıktıları somut göstergeler şeklinde sunularak özellikle kaynak sağlayıcıların desteği artırılabilir ve finansal sürdürülebilirliğe hizmet eder.

- **Kamu Sektörü İçin**:
  - **Şeffaflık ve Hesap Verebilirlik**: IPSAS 42 gibi standartlar, kamu sektörü kuruluşlarının sosyal faydalara ilişkin finansal raporlamada şeffaflık, hesap verebilirlik ve tutarlılığı sağlamasına yardımcı olur.
  - **Kamu Fonlarının Etkin Kullanımı**: Sosyal fayda maliyet çözümlemesi, bir yatırım projesinin ulusal ekonomi açısından fayda ve maliyetlerini gösterir.
- **Toplum İçin**:
  - **Sürdürülebilir Kalkınma**: Sosyal fayda odaklı projeler, çevresel, ekonomik ve sosyal sürdürülebilirliği destekler.
  - **Toplumsal Sorunlara Çözüm**: İklim değişikliği, cinsiyet eşitsizliği, açlık, kuraklık, eğitim ve sağlık hizmetlerine erişim gibi birçok sistemik ve sosyal soruna çözüm üretmeyi amaçlar.
  - **Pozitif Toplumsal Değişim**: Toplumun tüm kesimlerine daha iyi bir gelecek sağlama amacı taşır.
  - **Nesiller Arası Eşitlik**: Uzun vadeli finansal sürdürülebilirlik raporları, nesiller arası eşitliğin değerlendirilmesi için faydalı bilgiler sağlar.

1.3 Sosyal Fayda Projeleri ve Uygulama Alanları

Kaynaklar, Avea ve Kenya'daki kamu kurumları başta olmak üzere çeşitli sosyal fayda projelerine örnekler sunmaktadır:

- **Avea'nın Kurumsal Sosyal Sorumluluk Projeleri**:
  - **"Türkiye'nin Minikleri, Dünyanın Yıldızları" ve "FCBEscola Camp Avea"**: Yetenekli gençlerin FC Barcelona altyapısında eğitim almasını sağlayarak Türk futbolu için yeni bir vizyon açmış ve fırsat eşitliği sunmuştur. Projeye katılan gençlerden Yıldız Milli Takım'a seçilenler olmuştur.
  - **FEV- "Engelli İstihdamı"**: 2005'ten beri Fiziksel Engelliler Vakfı'nın ana sponsorluğunu üstlenerek 3 binden fazla engelli vatandaşın istihdam edilmesini sağlamıştır. Bu proje, engellilerin kendi kendilerine yeterli ve ekonomik olarak bağımsız hale gelmelerini hedefler.
  - **"Türkiye'nin Minikleri, İyi Taraftar"**: Futbola erişimi sınırlı minik taraftarların maç izlemesine ve iyi taraftarlık kriterlerine erişimini mümkün kılarak futbolun sürdürülebilirliğine katkı sağlamayı amaçlamıştır.
  - Avea, kurumsal sosyal sorumluluk projelerinde Türkiye'nin öncelikli konuları olan

istihdam ve girişimcilik alanlarına odaklandığını belirtmiştir.

- **Kenya'daki Sosyal Fayda Programları (IPSAS 42 Kapsamında)**: Engelli kişilere, yetim ve savunmasız çocuklara, yaşlılara, marjinalize edilmiş topluluklara ve işsizlere yönelik nakit transferleri ve ilgili programlar örnek olarak verilmiştir.
- **Küresel Örnekler**:
  - **Bill & Melinda Gates Vakfı (Microsoft)**: Gelişmekte olan ülkelerde HIV, sıtma gibi hastalıkların hafifletilmesi ve tedavisine yönelik programlar yürütür.
  - **Newman's Own**: Karının %100'ünü çocuklara yardım etmeye ayırır.
  - **Petrol Şirketleri (Total, Equinor, BP)**: İklim değişikliğiyle mücadele için yenilenebilir enerji teknolojilerine yatırım yapar.
  - **IKEA**: 2030 yılına kadar tam döngüsel bir şirket olmayı hedefleyerek, kullanılmayan ürünleri geri dönüştürme ve hasarlıları onarma gibi çevre dostu uygulamalar geliştirir.
  - **KPMG**: 2030 yılına kadar net sıfır karbon salım hedefi belirlemiş, sera gazı emisyonlarını %50 azaltmayı taahhüt etmiş ve şirketlerin sürdürülebilirlik amaçları doğrultusunda gelişmelerine yardımcı olmaktadır.
  - **Fransa'daki Sosyal Yardım Alımını Artırma Deneyleri**: İş arayanlara sosyal hizmetler uzmanlarıyla görüşme imkanı sunarak sosyal yardımlara başvuru süreçlerinde yardımcı olunmuş ve online simülatörler aracılığıyla kişiselleştirilmiş bilgi sağlanmıştır.

1.4 Sosyal fayda nedir ve şirketler için neden önemlidir

Sosyal fayda, **belirli bir ekonomik karar, olay, etkinlik veya politika değişikliği sonucunda bütün toplumun refahında meydana gelen artışı ifade eden bir kavramdır**. Bu, devlet tarafından alınan kararlar sonucu toplumun geneline yönelik üretilen mal ve hizmetleri veya bireylerin ya da yürütülen ekonomik faaliyetlerin toplumsal refahta meydana getirdiği artışları kapsar; örneğin, bir kişinin eğitim görmesinden sadece kendisinin değil, tüm toplumun fayda sağlaması gibi. Daha geniş bir perspektiften bakıldığında, sosyal fayda; bireylerin, kurumların ve toplumların refahını artırmayı hedefleyen projeler, girişimler ve stratejilerin bütünü olarak tanımlanabilir. İnsanların veya toplumun yararına olma durumu, genellikle "sosyal fayda" olarak adlandırılır.

Sosyal fayda, bir iyilik hali, toplumsal kazanım veya toplum için yararlı olan konuları içerir. IPSAS (Uluslararası Kamu Sektörü Muhasebe Standartları) çerçevesinde, sosyal faydalar, belirli uygunluk kriterlerini karşılayan bireylere ve/veya hane halklarına sağlanan, sosyal risklerin etkisini azaltan ve bir bütün olarak toplumun ihtiyaçlarını karşılayan nakit transferleridir; ancak bunlar evrensel olarak erişilebilir hizmetler değildir. Sosyal riskler ise yaş, sağlık, yoksulluk ve istihdam durumu gibi bireylerin ve/veya hane halklarının özellikleriyle ilgili, onların refahını olumsuz etkileyebilecek olay veya durumlardır.

Şirketler İçin Sosyal Faydanın Önemi:

Şirketlerin sosyal fayda yaratmaya özen göstermeleri ve bu alanda faaliyet göstermeleri birçok açıdan kritik öneme sahiptir:

- **Toplumsal Entegrasyon ve Bağlantı:** Sosyal sorumluluk projeleri, şirketlerin toplumla birleştiği halkaları oluşturur. Şirketler, faaliyet gösterdikleri toplumlarla ilişki içindedir ve yarattıkları veya azalttıkları değer ile toplumları etkiler. Sosyal fayda odaklı hareket eden şirketler, paydaşları ve dolayısıyla toplumla olan ilişkilerini güçlendirir.
- **İtibar ve Güven Artışı:** Sosyal fayda projeleri, kurumların toplum nezdindeki saygınlığını artırır ve sadece kâr amacı gütmediklerini, aynı zamanda topluma değer kattıklarını gösterir. Müşteriler, topluma katkı sağlayan ve sosyal sorumluluk taşıyan markaları tercih etme eğilimindedir, bu da müşteri sadakatini artırır. Şirketler üzerinde marka ile ilgili uzun soluklu olumlu algılar yaratmada kritik rol oynar. Avea'nın "Türkiye'nin Minikleri, Dünyanın Yıldızları" projesi gibi sosyal sorumluluk çalışmaları önemli ödüller kazanmıştır, bu da motivasyonu artırır.
- **Çalışan Bağlılığı ve Amaç Duygusu:** Sosyal sorumluluk projelerine katılım, çalışanların şirkete olan aidiyet duygusunu güçlendirir. Çalışanlar, şirketlerinin 'sosyal fayda yaratmak' için hareket etmesini ve kendi katkılarının faaliyetleri 'anlamlı hale getirmesini' beklerler. Şirketlerin varoluş amaçlarından uzaklaşarak sadece kazanç odaklı olmaları, çalışanların 'ne uğruna çalıştıkları' sorusunu daha sık sormalarına neden olur. Sosyal fayda yaratmak, çalışanlara bir amaç duygusu sağlar, bu da çalışan güvenini ve sadakatini kazandırır.
- **"Sosyal Faaliyet Lisansı"nın Güçlenmesi:** Şirketlerin faaliyetlerinin paydaşları tarafından kabul görmesi olarak özetlenebilen "sosyal faaliyet lisansı" (social operating license) güçlenir. Yatırımcılar, yerel toplumlar ve müşteriler gibi paydaşların Çevresel, Sosyal ve Yönetişim (ÇSY) kapsamındaki beklentileri artmaktadır; bu beklentilerin karşılanmaması, şirketlerin bu lisanslarını yitirmelerine sebep olabilir.
- **Stratejik Karar Alma ve Sürdürülebilirlik:** Günümüzün rekabetçi ortamında, müşteriler şirketlerden toplum için ortak paydada katılım sağlamalarını bekler. Sosyal fayda odaklı olmak, şirketlerin sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmalarına ve çevresel, ekonomik ve sosyal sürdürülebilirliği desteklemelerine yardımcı olur. Liderler, pandemi gibi küresel krizlerde olduğu gibi, sadece plan odaklı değil, amaç odaklı olmanın önemini kavramıştır; bu, toplumsal sorunları merkeze almayı ve fayda üretmeyi gerektirir.
- **Yenilikçilik ve Ekonomik Katkı:** Sosyal fayda, Türkiye'nin en öncelikli konuları olan "istihdam" ve "girişimcilik" gibi alanlarda kurumsal sosyal sorumluluk projeleri belirlenmesinde öncelikli alanlar olarak görülmüştür. Avea gibi şirketler, "Girişimci platformu" projesiyle yenilikçi ve katma değer sağlayan projelere sahip gençlerin yetkinliklerini Anadolu'ya değer katacak şekilde kullanmalarına imkan tanıyan bir sistem kurmuştur. Bu, ülkenin uluslararası arenada hak ettiği ekonomik konumu elde etmesi için gereken girişimci ruhu destekler.
- **Şeffaflık ve Hesap Verebilirlik:** Sosyal etki değerlendirmeleri ve raporlamaları, organizasyonların şeffaflığını artırır ve hesap verebilirlik sağlar. Bu raporlar, kaynak

sağlayıcılar ve bağışçılar arasındaki ilişkinin daha güvenilir bir zeminde gerçekleşmesini mümkün kılar.

Özetle, şirketler için sosyal fayda yaratmak, sadece dışarıdan iyi bir imaj sunmak değil, aynı zamanda içsel bir dönüşümle iş modellerini toplumun ihtiyaçlarına göre şekillendirmek anlamına gelir. Tıpkı bir ağacın sadece meyve vermekle kalmayıp, aynı zamanda toprağı beslemesi, havayı temizlemesi ve çevresine gölge sağlaması gibi, şirketler de sadece kâr elde etmekle yetinmeyip, topluma ve çevreye fayda sağlayarak varlıklarını daha anlamlı ve sürdürülebilir kılarlar.

1.5 Sosyal Faydanın Ölçümleme ve Değerlendirmesi

Sosyal faydanın ölçülmesi ve değerlendirilmesi, faaliyetlerin etkinliğini anlamak ve hesap verebilirliği sağlamak için hayati öneme sahiptir. Bu süreç, **Sosyal Etki Değerlendirmesi (SED)** olarak adlandırılır.

- **Sosyal Etki Değerlendirmesi (SED)**: Herhangi bir faaliyet sonucunda bir toplum veya topluluk üzerinde meydana gelen **değişimleri** (olumlu/olumsuz, öngörülmüş/öngörülmemiş, amaçlanmış/amaçlanmamış) **analiz etme, izleme ve yönetme** aşamalarını içerir. Gönüllülük faaliyetlerinin amacına ulaşıp ulaşmadığını kontrol etmeye yarar.
- **IPSAS 42 (Sosyal Faydalar)**: Kamu sektörü muhasebe standardı olarak, finansal tablolarda sosyal faydalara ilişkin bilginin **ilgililiğini, gerçeğe uygun sunumunu ve karşılaştırılabilirliğini** iyileştirmeyi amaçlar. Sosyal faydaları gider ve yükümlülük olarak tanır.
    - **Tanıma ve Ölçümleme Yaklaşımları**: Standart, **Genel Yaklaşım** ve **Sigorta Yaklaşımı** olmak üzere iki ana yaklaşım sunar. Sigorta yaklaşımı, sosyal fayda planının katkılardan tam olarak finanse edilmesi ve kurumun planı bir sigorta sözleşmesi ihraççısı gibi yönetmesi durumunda uygulanabilir.
    - **Finansal Raporlama**: IPSAS 42, sosyal faydaların mali performans, mali durum ve nakit akışları üzerindeki etkisini değerlendirmek için kapsamlı açıklamalar gerektirir. Gelecekteki nakit çıkışlarının beş yıllık dönem için açıklanmasını önerir.
    - **Yükümlülüğün Tanınması**: Yükümlülük, yararlanıcının bir sonraki ödeme için tüm uygunluk kriterlerini (yaşıyor olma dahil) karşılaması durumunda ortaya çıkar.
    - **Uzun Vadeli Sürdürülebilirlik**: Finansal tabloların tek başına sosyal faydalara ilişkin tüm bilgi ihtiyaçlarını karşılayamadığı ve uzun vadeli mali sürdürülebilirliğe ilişkin ek bilgi gerektiği kabul edilmiştir.

1.6 Sosyal Etki Değerlendirmesi İçin Temel

Kavramlar:

    - **Girdi (Input)**: Faaliyetlerde kullanılan tüm kaynaklar (finansal, insan, materyal, hizmet vb.).
    - **Faaliyet (Activity)**: Girdilerle yapılan her türlü eylem.
    - **Çıktı (Output)**: Faaliyetler sonucunda ortaya çıkan ürün, hizmet ve tesisler.
    - **Sonuç (Outcome)**: Yararlanıcıların ve diğerlerinin hayatlarında ortaya çıkan değişiklikler.
    - **Etki (Impact)**: Bu değişikliğin müdahaleden ne ölçüde kaynaklandığı.
- **SED Süreçleri ve İlkeleri**: Amacın saptanması, değişim teorisi oluşturulması, göstergelerin belirlenmesi, uygulama/izleme, yorumlama/raporlama ve iyileştirme gibi adımları içerir. Tarafsızlık, tüm paydaşların dahil edilmesi, ölçme kolaylığı yerine önemlilik, şeffaflık ve nitelikli sosyal bilimcilerin katılımı gibi ilkeler benimsenmelidir.

1.7 İlgili Kavramlar ve Zorluklar

Sosyal fayda, başka kavramlarla yakından ilişkilidir ve çeşitli zorluklar içerir:

- **Marjinal Sosyal Fayda**: Genel sosyal faydadan farklı olarak, **üretimin bir ek biriminden topluma sağlanan toplam fayda**yı ifade eder. Politikacılar, çevreyi kirleten endüstrilere vergi uygulayarak, sosyal maliyetlerin sosyal faydalardan yüksek olması durumunda sosyal olarak verimli operasyonları teşvik etmeyi amaçlar.
- **Sosyal Sermaye**: İnsan ilişkilerine dayalıdır ve aile, göç, işgücü piyasası, girişimcilik, demokrasi, eğitim, ekonomik kalkınma, sağlık gibi konularda birer fayda ve verimlilik ölçeğidir. Toplumu bir arada tutar ve güvene dayalı ilişkilerin tümüdür.
- **Düşük Sosyal Yardım Alımı (Take-up)**: Fransa'daki deneyimler, uygunluk kriterlerini karşılayan kişilerin bile sosyal yardımları talep etmemesinin başlıca nedenlerinin **işlem maliyetleri** (başvuru süreçlerinin karmaşıklığı ve gecikmeleri) ve **sosyal damgalanma** olduğunu göstermiştir. Online simülatör gibi bilgi sağlama yöntemleri tek başına alımı artırmada yetersiz kalırken, sosyal hizmet uzmanlarıyla yapılan görüşmeler gibi başvuru yardımı, işlem maliyetlerini düşürmede etkili olmuştur.
- **Hedefleme Sorunları**: Sosyal yardımlaşma toplantılarına katılan kişilerin (complier) ortalama olarak daha düşük haklara sahip olduğu, yani müdahalenin daha az hak sahibi olan marjinal faydalanıcıları çektiği tespit edilmiştir. Ayrıca, toplantıya katılma maliyeti yüksek olan kişilerin (en çok fayda sağlayabilecek olanlar), toplantıya daha az katılma eğiliminde olduğu ve aynı zamanda kendi başlarına sosyal yardımlara başvurma konusunda da yüksek işlem maliyetleriyle karşılaştığı belirtilmiştir.
- **Ölçümleme Zorlukları**:
    - **Muğlak Doğa**: Sosyal etkinin herkes tarafından kabul edilen net bir tanımının olmaması ve soyut gerçeklikleri ifade etmesi, ölçülebilirliğini zorlaştırır.
    - **Kapsam ve Kaynaklar**: Faaliyetlerin tüm sosyal etkilerini ölçmek (özellikle uzun vadeli değişimleri dahil etmek) oldukça zordur ve önemli bütçe ve insan kaynağı gerektirir.

- **Metodoloji Eksikliği**: Çevresel konularda küresel ölçüm kriterleri varken, sosyal fayda söz konusu olduğunda kabul edilen ortak bir yöntem bulunmamaktadır.
- **Riskler**: Sosyal etki değerlendirmesi, gönüllülük faaliyetlerini mekanik bir işleyişe dönüştürme ve iş dünyası mantığına teslim etme riski taşır.

Özetle, sosyal fayda bir nevi **toplumsal bir ekosistemdeki besin zinciri** gibidir. Her bir canlı (birey, kurum, devlet) kendi faaliyetiyle bu zincire katkı sağlar, başkalarının refahını artırır ve bu sayede tüm ekosistem (toplum) gelişir. Ancak, bu zincirdeki katkının değerini ve etkisini net bir şekilde görebilmek, tıpkı bir ekologun karmaşık doğal döngüleri anlamaya çalışması gibi, sürekli gözlem, veri toplama ve analiz gerektiren bir süreçtir. Bu süreçte karşılaşılan zorluklar, eksik veya belirsiz bilgilerle ilerlemeye çalışan bir kaşifin pusulası olmadan yolunu bulmaya çalışmasına benzer; ancak yine de doğru yöne gitmek için azami çaba gösterilmelidir.